MAKALE · BÜYÜK GÜÇLER · TÜRK DÜNYASI VE ORTA ASYA

Türk Dünyasının Tarihî ve Manevi Kaynağı: Özbekistan

30 Ekim 2026 tarihinde Ankara’da gerçekleştirilecek Türk Devletleri Teşkilatının 13. Zirvesi, Türk dünyasının ortak geleceğini, iş birliği imkânlarını ve tarihî bağlarını yeniden değerlendirmek açısından önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu zirve öncesinde cevaplanması gereken temel sorulardan biri şudur: Özbekistan, Türk dünyası için ne ifade etmektedir?

İlyas TOPSAKAL

İlk yayın: 26 Ekim 2026 · Güncelleme: 26 Ekim 2026 · 8 dk okuma

Timur, Semerkant Ulu Camii'nin (Bibi Hanım) inşasını izliyor. Şerefeddin Ali Yezdî, Zafername, Herat, 1467-68.

TEZ Türk Devletleri Teşkilatının 13. Zirvesi Öncesinde Özbekistan'ın Ortak Medeniyetimizdeki Yeri

30 Ekim 2026 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilecek Türk Devletleri Teşkilatının 13. Zirvesi, Türk dünyasının ortak geleceğini, iş birliği imkânlarını ve tarihî bağlarını yeniden değerlendirmek açısından önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu zirve öncesinde cevaplanması gereken temel sorulardan biri şudur: Özbekistan, Türk dünyası için ne ifade etmektedir? Özbekistan'ın Türk dünyasındaki yerini yalnızca bugünkü siyasi ve ekonomik ilişkiler üzerinden değerlendirmek, bu ülkenin tarihî ve manevi önemini tam olarak kavramamızı sağlamaz. Çünkü Özbekistan, Türk örf ve âdetlerinin, geleneklerinin, tarihinin, edebiyatının ve ortak medeniyetimizin beslendiği başlıca kaynaklardan biridir.

Her milletin tarihî ve kültürel kimliğinin şekillendiği bir coğrafya, medeniyetinin beslendiği bir kaynak vardır. Arap dünyası açısından Mekke ve Medine, Arap Yarımadası ve Yemen; Avrupa'nın felsefi ve siyasi düşünce tarihi açısından Roma, bu kaynakların öne çıkan örnekleridir. Rus tarihinin ve kültürel kimliğinin oluşumunda da kendine özgü coğrafi ve tarihî çevrelerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Türk dünyası söz konusu olduğunda ise atalarımızın tarihî mirasının, düşünce dünyasının ve kültürel birikiminin temel kaynaklarından biri olarak bugünkü Özbekistan coğrafyası karşımıza çıkmaktadır.

Bu kaynak yalnızca ekonomik zenginliklerden ibaret değildir. Aynı zamanda insanın ruh dünyasını, kalbini, vicdanını ve irfanını besleyen; toplumsal değerlerin ve ahlaki anlayışın oluşmasına katkıda bulunan manevi bir kaynaktır. Semerkant, Buhara, Hive ve Fergana gibi tarihî merkezleri ziyaret ettiğimizde bu mirasın izlerini yalnızca mimari eserlerde değil, şehirlerin kültürel dokusunda ve yüzyıllar boyunca aktarılan ilim ve düşünce geleneğinde de görebiliriz.

İstanbul'dan Bursa'ya, Balkanlar'dan Anadolu'nun farklı bölgelerine kadar uzanan tarihî ve kültürel mirasımızı incelediğimizde, Orta Asya ile Anadolu arasındaki bağların ne kadar derin olduğunu daha iyi anlarız. Osmanlı dönemine ait eserler, mimari gelenekler, eğitim kurumları ve sanat anlayışı, bu geniş coğrafyada yüzyıllar boyunca gerçekleşen karşılıklı etkileşimin izlerini taşımaktadır. Anadolu, söz konusu ortak kültürel birikimin farklı biçimlerde geliştiği ve yeniden üretildiği merkezlerden biridir. Türk kültürünün, Türk medeniyetinin ve Türk-İslam medeniyetinin gelişiminde Özbekistan coğrafyasının tarihî katkısı bu nedenle özel bir önem taşımaktadır.

Kesintisiz bir tarih ve ortak medeniyet hafızası

Türk tarihini birbirinden kopuk dönemlerden ve birbirleriyle mücadele eden devletlerden ibaret görmek, tarihimizin bütünlüğünü anlamamızı zorlaştırır. Oysa Türklerin tarih sahnesine çıkışından günümüze kadar uzanan süreç, farklı coğrafyalarda devam eden, zaman zaman yeni siyasi merkezler etrafında şekillenen geniş bir tarihî akıştır. Bu tarihin bir bölümü Batı'da, bir bölümü Doğu'da yaşanmış olsa da aralarında güçlü kültürel, siyasi ve düşünsel bağlar bulunmaktadır.

Altaylar'dan Orta Asya'ya uzanan tarihî güzergâhın önemli bir bölümünü oluşturan bugünkü Özbekistan coğrafyası, bu ortak hafızanın merkezlerinden biridir. Özellikle Seyhun ve Ceyhun nehirleri arasında yer alan Maveraünnehir, yüzyıllar boyunca siyasi teşkilatlanmanın, ticaretin, bilimsel üretimin ve kültürel gelişimin önemli merkezlerinden biri olmuştur. Dolayısıyla burası yalnızca belirli bir devletin veya dönemin tarihi açısından değil, Türk dünyasının genel tarihini anlamak bakımından da temel bir referans noktasıdır.

Tarih boyunca Türk devletleri arasındaki mücadeleleri incelerken siyasi hiyerarşileri, doğu ve batı arasındaki ilişkileri ve dönemin hâkimiyet anlayışını da dikkate almamız gerekir. Bazı tarihî dönemlerde doğudaki büyük hanın siyasi ve geleneksel otoritesi belirleyici olmuş, batıdaki hükümdarlar ise bu düzen içerisinde konumlanmıştır. Bu tür ilişkileri göz ardı etmek, Türk devletleri arasındaki tarihî bağları eksik değerlendirmemize yol açar.

Bu bakımdan Timur'u anlamaya çalışırken Osmanlı Devleti'nin onun dönemindeki konumunu ve daha geniş Türk dünyası içindeki ilişkilerini de birlikte değerlendirmeliyiz. Aynı şekilde Osmanlı tarihini ele alırken Orta Asya'daki siyasi, ilmî ve kültürel gelişmeleri göz önünde bulundurmalıyız. Türk dünyasına ilişkin tarih anlayışımızı genişletmek, ortak geçmişimizi daha bütünlüklü bir perspektifle kavramamıza yardımcı olacaktır.

İstanbul'un fethinden Orta Asya'nın ilim merkezlerine uzanan bağ

İstanbul'un fethi, dünya tarihinin önemli dönüm noktalarından biridir. Ancak İstanbul'un bir ilim, kültür ve medeniyet merkezi olarak gelişimini değerlendirirken şu soruları da sormamız gerekir: Bu şehirdeki eğitim kurumları hangi ilmî geleneklerden beslendi? Hocaların bilgi birikimi, akademik anlayış, kültürel estetik ve zarafet hangi tarihî tecrübelerle şekillendi?

Bu soruların cevapları, yalnızca Anadolu’da veya Osmanlı coğrafyasında aranamaz. Orta Asya’da, özellikle bugünkü Özbekistan topraklarında gelişen ilmî ve kültürel geleneklerin de bu süreçte önemli bir yeri vardır. Timur ve onun torunları döneminde gelişen bilimsel faaliyetler, felsefi düşünce ve kültürel üretim, daha geniş bir coğrafyayı etkileyen medeniyet birikiminin oluşmasına katkıda bulunmuştur.

Özbekistan coğrafyasında şekillenen bu birikim, Türk-İslam medeniyetinin dünya tarihindeki etkisini anlamak açısından da önemlidir. Bu medeniyet, farklı dönemlerde geniş coğrafyalara yayılarak bilim, düşünce, sanat ve yönetim alanlarında iz bırakmıştır. Avrupa’da ve dünyanın farklı bölgelerinde hayranlık uyandıran bu tarihî birikimin kaynaklarından biri, Maveraünnehir’in ilim ve kültür merkezleridir.

Özbekistan’ın medeniyet tarihindeki yeri, bilim ve sanatla sınırlı değildir. Tıp, kimya ve diğer bilgi alanlarının gelişiminde de bu coğrafyanın önemli katkıları olmuştur. Burada yetişen bilginler, hekimler, düşünürler ve sanatkârlar, kendi dönemlerinin bilgi birikimini geliştirmiş ve sonraki kuşaklara aktarmıştır. Akşemseddin gibi isimler etrafında şekillenen ilmî ve manevi miras da Türk-İslam dünyasının ortak düşünce tarihinin önemli bir parçasıdır. Bu mirasın farklı coğrafyalarda yeniden yorumlanması, medeniyetimizin yeni dönemlerde de etkili olmasını sağlamıştır.

İmamların, hikmet ehlinin ve büyük düşünürlerin ortaya koyduğu eserler, yalnızca geçmişte kalmış tarihî belgeler değildir. Bunlar aynı zamanda toplumlarımızın değerlerini, düşünce biçimlerini ve insan anlayışını şekillendiren ortak bir mirastır. Bu nedenle Özbekistan’ın tarihî birikimini korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak, bütün Türk dünyasının kültürel hafızasını korumak anlamına gelmektedir.

Türkiye-Özbekistan ilişkileri ve Hazar merkezli bölgesel iş birliği

Özbekistan’ın güçlenmesi, Türkiye ile ilişkilerinin daha ileri seviyelere taşınması ve Türk dünyasının bütünleşme sürecinin derinleşmesi açısından bölgesel bağlantısallık büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede Hazar Denizi çevresindeki coğrafyanın, ulaşım ve ticaret güzergâhlarının ve bölge ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkilerin birlikte değerlendirilmesi gerekir.

Azerbaycan, Gürcistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Kazakistan başta olmak üzere bölge ülkeleri arasındaki iş birliğinin geliştirilmesi; ulaştırma, lojistik, ticaret, enerji ve ekonomik entegrasyon açısından yeni imkânlar ortaya çıkarabilir. İran dâhil bölgedeki

diğer ülkelerle ilişkilerin de barış ve istikrarı destekleyecek biçimde ele alınması önemlidir.

Hazar merkezli bağlantısallık, Türkiye ile Orta Asya arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesine katkıda bulunabilecek stratejik bir imkândır. Ülkelerimizin coğrafi konumlarını birbirinden ayrı unsurlar olarak değil, ortak ekonomik ve kültürel alanın birbirini tamamlayan parçaları olarak değerlendirmeliyiz. Böylece hem ikili ilişkilerimizi hem de Türk dünyasının daha geniş kapsamlı bütünleşme hedeflerini ileri taşıyabiliriz.

Bu süreçte siyasi iradenin yanı sıra üniversiteler, akademisyenler, iş dünyası, sivil toplum kuruluşları ve kültürel kurumlar da önemli sorumluluklar üstlenmektedir. Tarihî yakınlığımızı günümüzün somut iş birliği projelerine dönüştürmek, ortak medeniyetimizin geleceğe taşınmasının başlıca yollarından biridir.

Bağımsızlığın 35. yılında Özbekistan: İlişkilerde yeni bir aşama

Özbekistan'ın bağımsızlığını kazanmasının üzerinden geçen 35 yıl, ülkenin gelişimi ve uluslararası ilişkilerinin şekillenmesi bakımından önemli bir dönemi ifade etmektedir. Bu süre içerisinde Özbekistan birçok alanda ilerleme kaydetmiş; devlet kurumlarının gelişimi, mevzuatın düzenlenmesi ve uluslararası ilişkilerin güçlendirilmesi yönünde önemli adımlar atmıştır.

Türkiye ile Özbekistan arasındaki ilişkiler de bu dönemde gelişerek bugünkü seviyesine ulaşmıştır. Halklarımız arasındaki bireysel ilişkiler, aile bağları, kültürel yakınlık ve karşılıklı ziyaretler, devletlerarası ilişkilerin toplumsal temelini güçlendirmektedir. Ticaret ve ekonomik iş birliği alanlarında da önemli gelişmeler yaşanmıştır.

Bununla birlikte, ilişkilerimizin geleceği yalnızca ekonomik göstergelerle ölçülmemelidir. Üniversitelerimiz ve bilim insanlarımız arasındaki iş birliğinin geliştirilmesi, ortak araştırmaların yapılması, akademik hareketliliğin artırılması ve karşılıklı ziyaretlerin sürdürülmesi de aynı derecede önemlidir.

Üniversiteler, toplumların ortak tarihini ve kültürünü araştıran, yeni nesiller arasında kalıcı bağlar kuran ve ülkelerin birbirini daha iyi anlamasını sağlayan kurumlardır. Bu nedenle Türkiye ve Özbekistan arasındaki akademik ilişkilerin güçlendirilmesi, uzun vadeli iş birliğinin temel unsurlarından biri olarak görülmelidir.

Türk Devletleri Teşkilatının 13. Zirvesi öncesinde bu konulara yeniden dikkat çekmek, ortak geleceğimiz açısından anlamlıdır. Zirvenin ortaya koyacağı siyasi irade, tarihî ve kültürel yakınlığımızın eğitimden ekonomiye, ulaştırmadan bilime kadar farklı alanlarda daha somut sonuçlar üretmesine katkıda bulunabilir.

Bu noktada, ortak hedeflerimizin hayata geçirilmesi için devlet yöneticilerinin ve diplomatların çabaları kadar üniversitelerin, akademisyenlerin ve kültürel kurumların katkılarına da ihtiyaç vardır. Başarılı organizasyonlar ve ortak çalışmalar, yalnızca bir etkinliğin gerçekleştirilmesini sağlamaz; aynı zamanda insanlar arasında güvenin, dostluğun ve kalıcı iş birliğinin gelişmesine de zemin hazırlar.

Bu tür faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, farklı kurumların ve kişilerin ortak çabasını gerektirir. Bu nedenle Türk dünyasına hizmet eden organizasyonları hayata geçirenlere, akademik ve kültürel iş birliğine katkı sunanlara, bu süreçte sorumluluk üstlenen kurumlara ve diplomatik temsilcilere teşekkür etmek gerekir. Ortak medeniyetimizin yaşatılması, ancak birlikte çalışma iradesinin korunmasıyla mümkün olacaktır.

Sonuç:

Türk dünyasının geleceği, yalnızca tarihî bağlarımızı hatırlamakla değil, bu bağları somut iş birliklerine dönüştürmekle şekillenecektir. Ekonomik kalkınma, bilimsel ilerleme, kültürel etkileşim ve bölgesel barış hedeflerimizi karşılıklı güven ve ortak yarar temelinde birleştirebildiğimiz ölçüde daha güçlü sonuçlar elde edebiliriz.

Özbekistan’ın tarihî ve manevi mirası, bu ortak hedefler için önemli bir dayanak sunmaktadır. Türkiye ile Özbekistan’ın ilişkilerini daha ileriye taşıması, Türk dünyasındaki diğer ülkelerle iş birliğinin derinleşmesi ve ortak medeniyetimizin insanlığa katkı sunacak biçimde yaşatılması, hepimizin sorumluluğudur.

Çünkü Türk dünyasının ortak kaynağı, yalnızca geçmişte kalan bir coğrafya veya tarihî bir miras değildir. Bu kaynak, birbirini anlayan, birbirine güvenen, birbirinin refahını kendi refahından ayrı görmeyen ve insanlığa huzur getirmeyi amaçlayan bir medeniyet anlayışıdır.

Özbekistan, bu anlayışın tarihî köklerinden biri ve Türk dünyasının ortak geleceğini aydınlatan önemli merkezlerden biridir. Türk dünyasının geleceği, ortak mirasımızı karşılıklı rıza, güven, dayanışma ve insan sevgisi temelinde yaşatabildiğimiz ölçüde aydınlık olacaktır.

Görüşler yazarına aittir.

İlyas TOPSAKAL

Atıf

TOPSAKAL, İlyas. “Türk Dünyasının Tarihî ve Manevi Kaynağı: Özbekistan.” Us Strateji, 26 Ekim 2026. http://www.stratejikus.com/yazi/turk-dunyasinin-tarihi-ve-manevi-kaynagi-ozbekistan